

Fredningsnævnet for København

Farum 18. marts 2020

Kommentarer og indsigelser vedr. FORSLAG TIL REVISION AF FREDNING AF FARUMGÅRD

Vi har gennemgået kommunens fredningsforslag for Farumgård og har fulgt den ophedede avisdebat omkring ejendomsret mv.. Gangstien på Farumgård er en del af Mølleåstien fra Farum Station/Fiskebæk til Buresø, som er hovedstien i Naturpark Mølleåen. Statsminister Thorvald Staunings regering stod bag stiprojekterne og fredningerne langs Mølleåen og i Københavnsegnens grønne områder i øvrigt i 1930'erne. De kulminerede med Folketingets vedtagelse af stilovens bemyndigelser i 1940, og et par år efter var Stauning også medindkalder af at arbejdsudvalg af forskere, der efter hans død udpegede Farum Naturpark i det nordvestlige fredningsområde, hvor Mølleåstien gik. Både sti og Naturpark er stadig aktuelle. Stien blev afsluttet i 2005, og så sent som i 2016 er Naturparken blevet certificeret i Danske Naturparker som Naturpark Mølleåen. Naturparken er nu omfattet af en naturparkplan, som indgår i kommuneplanerne i Furesø, Egedal, Allerød og Frederikssund, hvori Naturstyrelsen Hovedstaden, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Naturpark Mølleåens Venner er anført som samarbejdspartnere. Sagen vedrører således ikke kun Farums nuværende lokale borgere og politiske grupperinger, men alle Hovedstadsregionens beboere nu og fremover, som har let adgang til stien med S-toget – både hovedstien til Ølstykke og stien Farum Sø Rundt.

Vores forening har beskæftiget sig med Naturparken i 50 år, og bestyrelsesmedlemmer står bag de relevante afsnit herom i bøgerne *FuresøHistorien* og *Naturpark Mølleåen* (sidstnævnte under udgivelse). Vi har derfor haft lejlighed til at gå det historiske kildemateriale igennem – hvad der måske præger vores indledende tilgang til den komplicerede sag.

Vi deltog ved den seneste sag og besigtigelse på Farumgård i 2007 og har løbende fulgt sagen, som afføder mange forskelligartede reaktioner i lokalsamfundet - bl.a. fordi den gamle fredningskendelse kan virke uoverskuelig.

Vi modtager indkaldelser fra fredningsnævnet i Egedal Kommune, og skal anmode om også at modtage indkaldelser i Furesø Kommune fremover.

Fredningskendelsen 23/2 1949 og dens baggrund:

Ved en vurdering af stisagen på Farumgård er det nødvendigt at se på baggrunden for denne sti, der indgik i fredningskendelserne i 1947-1949.

Gangstien langs nordsiden af Farum Sø kendtes allerede i 1865 fra den første turistfører, *Touristen i Nordsjælland* af Frederik Algreen-Ussisng, hvor man kunne læse: "*Ogsaa på den nordlige Bred af Søen, navnlig i den omtalte Lund ved Farumgård, findes mangfoldige smukke Partier; gaaer man igjennem gaarden, oven om Kirken –*". Turen endte ved Bastrup Ruin. Da Farumgård senere styrede turismen med Hotel Fiskebæk og båd fart forbi Farumgård til badepladsen ved vestmuren, var vejen

gennem gården dog lukket.

Stien dukkede op igen i *Forslaget om Københavnsegnens Grønne områder* i 1936, som var sat i gang af Stauning-regeringen og siden har formet store dele af Københavns omegn. Heri lød forslag nr. 46 om Farum Sø ”*Fredet tilgængelig søbred. Gangsti hele søen rundt. Cykelsti langs søbredden.*” I Lov nr. 595 af 13/11 1940 om *Stianlæg i Københavnsegnens grønne Områder* blev der bl.a. givet bemyndigelse til fredninger og en cykel- og gangsti fra Fiskebæk til Buresø – vist på et kort knyttet til loven (bilag). Dette stiarbejde blev endeligt afsluttet af Frederiksborg Amt og fejret af en række /borgmestre i 2005, så det har været aktuelt i hele perioden, når der var penge til det. Af lov og betænkning fremgik det, at anlægget skulle gå direkte langs Farum Sø's nordbred ved Farumgård, og på lovens kort fremstod gangstien på Farumgård endda som eksisterende. Om der var sammenhæng med, at Staten i flere hundrede år har ejet en 2-3 meter bræmme langs søbredden, vides ikke, for gangstien synes på gamle geodætiske kort at have været den gamle Farumgårds Allé.

Mens frednings- og sti-lovene kom i 1938 og 1940, blev ideen til Naturparken først til og sat ind i disse rammer i 1942. I dag er stien fra Farum Station/Fiskebæk til Buresø og stien Farum Sø Rundt hovedstierne i Naturparken. Denne gangsti gennem Farumgård er således en sti, offentligheden har været interesseret i igennem 155 år, og den har været beskyttet af fredning i 70 år.

Lovenes planer gik i gang, og nordvestplanens største fredning pågik langs Mølleåen 1942-48. Disse fredningsforhandlinger var altså i fuld gang, da Sct. Ursula Stiftelsen, som ejede Farumgård, i 1943 foretog en frivillig (men ikke tinglyst) fredning uden vederlag i samarbejde med bl.a. sognerådet – ifølge både kendelser og aviser for at undgå gang- og cykelsti-anlægget mod søen. Om Stiftelsen genåbnede turiststien ved fredningen eller før, som kortet vedrørende loven indikerer, har vi ikke fundet en forklaring på. I 1945 indvilligede Ministeriet for Offentlige Arbejder efter flere års tovtækkeri i at føre cykelstien nord om parken, hvis der i øvrigt ”*ved behørig tinglyst deklaration sikres offentligheden adgang til Farumgårds park i tilfredsstillende omfang*” – hvilket måske kunne accepteres i projektet, fordi cykelstien oprindeligt i 1936-forslaget skulle have gået syd om Farum Sø, hvor Sækken ville medføre en større afstand fra søen.

Det var dette projekt, som blev fredet i 1949 med den konkret, nedtegnede sti, der sikrede fodgængerens ret til at komme nær søbredden, som forudsat i det grønne forslag nr. 46 ovenfor, samtidig med, at den sikrede ejerne mod en sti mellem sydfacaden af hovedbygningen og søbredden. Kendelsen byggede videre på Stiftelsens gamle formål fra 1943: ”*Den intime landskabelige forbindelse mellem bygninger, park og sø skal - specielt med hensyn til vejanlæg og stianlæg - stedse opretholdes.*” Indskuddet afløste den gamle 1943-passus. ”*Der må derfor ikke mellem bygningerne og søen, så lidt som andet sted i parken anlægges gennemgående vej eller stianlæg i tilslutning til offentlige anlæg af tilsvarende art...*”. Det gamle forbud mod gennemgående stianlæg blev således afløst af den konkret gennemgående sti gennem portene, som tillige fremgik af et kort i kendelsen og overholder ministeriets krav. Sammenhængen med lovens formål har man kendt dengang, men spørgsmålet er, hvor mange der senere kan læse denne sammenhæng ud af kendelsen – hvilket antagelig er årsagen til en tilføjelse om formålet med erstatningen herfor i 1969.

Nutidens cykelsti nord om parken ses på luftfotos fra 1959, bortset fra en lidt anden linjeføring som følge af et særligt anlæg, som dengang blev lagt foran vandværket. Det blev midlertidigt løst med en sti langs det østlige parkhegn, indtil anlægget senere blev revet ned. Stierne blev altså placeret i overensstemmelse med ministeriets betingelser for overholdelse af lovgivningens formål.

Fredningsnævnet konstaterede samtidig, at kendelsen indeholdt tidsbegrænsninger, der indebar, at der ikke kunne udbetales erstatning for færdselsretten før salg til tredjemand – dvs. at de må have været møntet specielt på Stiftelsen.

Oplysningerne i Overfredningsnævnets kendelse stemmer overens med dette historiske forløb, og fredningskendelsen blev et led i de mange fredningskendelser, som har sikret naturen og publikums adgang til at opleve natur, geologi, kulturhistorie og den friske luft i henhold til Staunings, Steen Eiler Rasmussens og Johannes V. Jensens visioner, som alle havde medvirket til disse projekter.

Salget af Farumgård

Finn og Ruth Riis-Hansen købte Farumgård 6/5 1965 på et betinget skøde. Dagen før havde fredningsnævnet holdt møde for at fastlægge procedure for en erstatningsopgørelse. Denne forhandling forløb mellem fredningsmyndighederne og Stiftelsens advokat, da Stiftelsen skulle have erstatningen. Fru Ruth Riis Hansen udtog endeligt skøde 13/1 1966 i særeje, selv om erstatningssagen først blev afgjort 4 år senere, 12/12 1969, så hun overtog ejendommen med den tinglyste servitut om offentlig færdselsret og derfor må hun forudsættes selv at have taget hensyn til forringelsen som følge af behæftelsen – hvilket også er den mest retfærdige metode. Tingbogen peger ikke på nogen efterfølgende regulering, men vi har ikke eftersøgt det gamle skøde og de indbyrdes aftaler, da spørgsmålet ikke synes relevant for fredningssagen, som var sket 16 år før den nuværende ejerfamilies køb. De lokale argumenter om ejendomsret og eventuelle overgreb hører i givet fald hjemme omkring Stiftelsen i 1940'erne. I 1965 er det uundgåeligt, at den erhvervsvante ejerfamilie har vidst, hvad man købte. Der var da øjensynligt heller ikke problemer i fru Ruth Riis-Hansens tid.

Fredningskendelsen 12/9 1969:

Efter salget i 1965 kunne erstatning tilkendes og udbetales til stiftelsen, hvilket må have indebåret, at de i 1949 omtalte tidsbegrænsninger var afklaret – ellers ville udbetalingen af erstatning være absurd og i strid med teksten.

Kendelsens første 11 sider består alene af et rids over det historiske forløb og et fuldstændigt referat af kendelsen fra 1949 – med behørig brug af citationstegn. Ellers havde man da heller ikke kunnet forstå, hvad det hele gik ud på. Den efterfølgende del af kendelsen er alene en erstatningsopgørelse og forhold omkring den.

Som tidligere nævnt var cykelstien nord om parken etableret, så yderligere diskussion om omlægning af stierne blev afvist af fredningsnævnet. Den resterende tidsbegrænsning lå i pkt. 6.

Myndighedernes yderligere krav om stisystem var altså blevet uaktuelt, men pkt. 6a røber, at myndighederne kunne tænkes at føre fredningssag om offentlig vej eller sti et andet sted i parken - bl.a. hvis Stiftelsen brugte pkt. 6 b.

Pkt. 6b om væsentlige gener vedrørte udtrykkeligt Stiftelsen og dens gæster (i kendelsens forhistorie anført som kloster) – og skyldtes tillige deres oprindeligt vederlagsfrie overdragelse af færdselsretten. 'Stiftelsen' i bestemt form er i kendelsen 'Sct. Ursula Stiftelse', så pkt. 6b blev med stiftelsens salg og erstatning automatisk elimineret – ellers skulle 6b have været omformuleret i 1969. I øvrigt kunne en lukning af stien ikke afgøres af Stiftelsen, men kun af Ministeriet for Offentlige Arbejder (i 2010 overført til kommunerne, NBL §103) – en bestemmelse, som var helt overset i byrettens præmisser, hvilket må være en af de mangler, landsretten havde konstateret. Bortfaldet af den tidsbegrænsende 6 b var en helt logisk konsekvens af salget, som i stedet medførte fuld erstatning for det

offentliges færdselsret. Det ville være absurd, hvis det havde været hensigten med kendelsen, at færdselsretten derefter kunne trækkes tilbage af ejer – og det giver teksten da heller ikke holdepunkt for, når man følger dens bogstav. Hvor man i frednings sagen ved en kluntet tekstopstilling må se på den logiske sammenhæng med kendelsens bestemmelser i øvrigt, ville det naturligvis være betænkeligt at straffe en ejer for at misforstå en sådan tekst, da enhver tvivl skal komme den anklagede til gode i straffesager.

Fredningskendelsen i 1969 gav en rigelig erstatning for den afgivne færdselsret til sælgerne på 12,5% af den offentlige vurdering og 10% af salgsprisen til fru Ruth Riis-Hansen. Beløbets størrelse var alene et spørgsmål mellem Stiftelsen og offentligheden, men en erstatning af denne størrelse er i dag en væsentlig begrundelse for, at det offentlige skal fastholde færdselsretten. Køber har aldrig betalt for eller haft nogen eneret på færdsel på den afmærkede sti gennem gården, så der kan ikke være sket noget overgreb på den nuværende ejers ejendomsret, som hævdede i avisskriverierne.

Måske er den begrænsede forklaring på formålet med stiens placering i 1949-formålet årsagen til, at fredningsnævnet fandt det opportunt at citere statens konsulents begrundelse for statens betaling af erstatning: *"den eksisterende stiret åbner en ganske særlig mulighed for almenheden for at iagttage på nært hold et værdifuldt bygningskompleks i et miljø, der fremhæver bygningens kulturelle værdi og yderligere i sig selv er af høj æstetisk karakter og landskabelig værdi"* – altså betales der for at publikum også kan opleve formålets *"intime landskabelige forbindelse mellem bygninger, park og sø."* Sætningen må ses som et fortolkningsbidrag til det tidligere nævnte formål og harmonerer hermed – og den understreger, at denne fredning også, som fastlagt i Naturfredningslovens §1.2, omfatter landskabelige og kulturhistoriske værdier i naturen.

Hvad han ikke skrev om, var Farumgårds historiske betydning for området helt fra Roskildebispens aktiviteter frem til udviklingen af udflugtsturismen omkring 1900 - hvor publikumstien endda går over middelalderens mølledæmning.

Efterfølgende forløb

I 2007 forsøgte fru Riis-Hansens barnebarn, Kristen Bergsøe, at få dispensation fra fredningen til en flytning af stiføringen op nord om barokhaven nær cykelstien efter drøftelse med et par politikere – svarende nogenlunde til kommunens sidste forslag i fredningsforslaget. Fredningsnævnet kunne ikke give denne dispensation, da man anså den i modstrid med fredningsformålet, hvorefter Kristen Bergsøe bekendtgjorde, at han så ville påvise væsentlige gener.

Det har fået flere til at følge med i udviklingen, men de har på de 10 år mødt færre regelovertrædelser, end man ser på andre veje og stier med offentlig adgang, selv om Farumgård ifølge fotos i 2011-14 havde fjernet det fodhegn, som sås langs stien i 2005-8, og selv om man lod hegnet ved østlågen ligge væltet siden Bodil-stormen, samt undlod at få repareret lukkemekanismen i vestlågen i 1½ år før lukningen. Disse spørgsmål er mindre afgørende i sagen nu – men de viser, at generne ikke kan have været væsentlige for ejer. Til sidst blev lukningen alligevel begrundet med pkt. 6b, selv om dette punkt – end ikke før 1969 – ville have givet ejer ret til selv at afgøre det spørgsmål.

Furesø Kommune anmeldte til politiet med krav om åbning. Man rejste straffesag, men tabte sagen i byretten. Ved ankesagen i landsretten hørte vores repræsentant som en af de få tilhørere indledningsvis retsformanden i retssalen gøre opmærksom på, at man havde konstateret mangler i byretsdommen (måske ovennævnte), men da der var rejst tvivl om tolkningen af fredningskendelserne, anbefalede han, at dette spørgsmål først blev afgjort ved en anden instans, da en sådan

afgørelse ikke egnede sig til en straffesag (det må bl.a. tolkes som de særlige bevisbyrderegler). Byrettens frikendelse for straf, kan således ikke anvendes på fredningsspørgsmålet. Kommunen har derfor rejst en fredningssag, som skal afklare tolkningen af reglerne, hvor man desuden nævner forskellige muligheder for alternative stiføringer.

Kommentarer og indsigelser mod Furesø Kommunes fredningsforslag

Vores opfattelse er, at stien skal være åben for gående, som Stauning-regeringens og lovens hensigt var, og som offentligheden senere måtte betale for. Vi mener ikke, at enkelte forbipasserendes overtrædelse af regler kan give husejere ret til at hindre færdsel på offentligt tilgængelig vej og sti – og dermed heller ikke på Farumgård, som netop har fået erstatning for en sådan offentlig færdselsret. Mange må tåle færdsel meget nærmere på deres hus og vinduer.

Vi er enige i Furesø Kommunes ændringer til teksten, som fastholder 1949-kendelsens formål uændret inkl. en fastlåst sti, idet vi dog er lidt betænkelige ved om formålet fremstår klart nok uden yderligere forklaringer og fortolkningsbidrag – når man tager hele denne sags forløb i betragtning. I 1949 kendte man lovens formål med stien langs søbredden, som blev resultatet øst for gården – i 1969 indsatte man desuden udtalelsen fra statens konsulent, men vore efterkommere vil ikke umiddelbart se denne baggrund.

Vi plæderer ikke for, at man skal gennemføre det oprindelige lovprojekt langs bredden – så længe almenheden får, hvad man har betalt for. Som udgangspunkt vil vi fastholde den bestående stiføring, da den er nøjagtigt fastlagt i fredningsbestemmelserne i overensstemmelse med deres formål. Vi er dog ikke uenige i, at stien gennem portene og over selve gårdspladsen synes unødigt tæt på, så det kan være berettiget at søge andre muligheder inden for formålet – hvilket må blive gennem barokhaven hen til den bestående sti langs den østlige sidelænge og søen, som kommunen foreslår.

Vi må tage afstand fra forslaget nord om barokhaven og over i skoven, der slet ikke opfylder kendelsens fredningsformål for publikum. Det minder om det forslag, som tidligere har været afvist af fredningsnævnet af samme årsag. Om sommeren vil blade på nedhængende grene skjule udsigten, og de færreste vil gå ud ad den lille blinde vej på deres ture. I øvrigt er dette forslag også problematisk for handicappede i modsætning til den bestående vejføring.

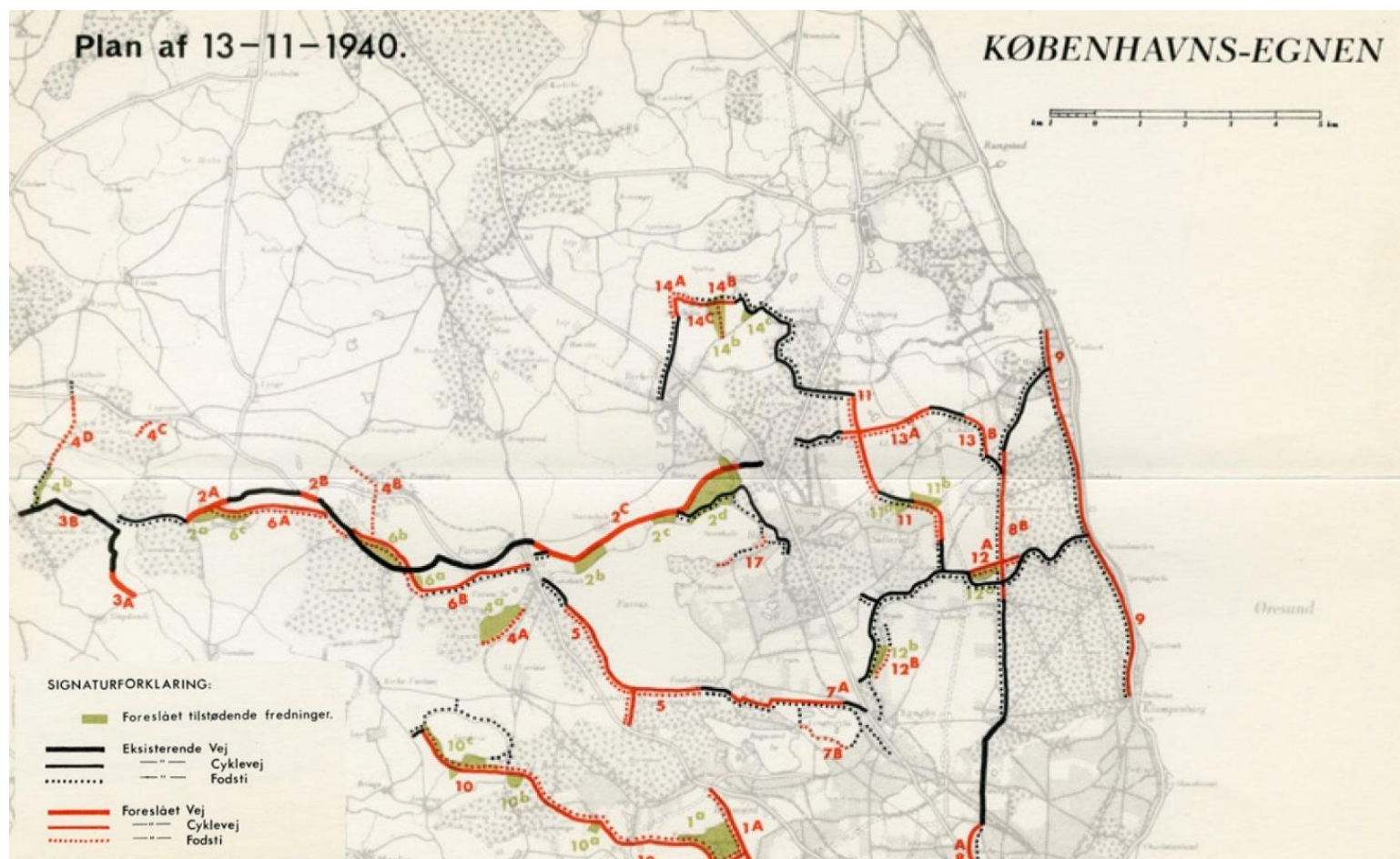
Vi kan ikke tage stilling til de to øvrige forslag – alternativ nord/syd – før vi har besøgt stedet og hørt om fremtidig beplantning mod gården.

Den populære tur fra Fiskebæk langs Farum Sø gennem Farumgård til Bastrup har altså i over 150 år haft københavnernes interesse – og i 85 år har den haft statslig interesse. Man har betalt for, at fodgængerne kan komme tæt på miljøet langs søen og Farumgård uden at det ødelægges af anlæg. Det er fredningsinstituttets opgave at beskytte naturmæssige, landskabelige og kulturhistoriske værdier mod lokale og øjeblikkelige stemninger og sikre den adgangsret, befolkningen har betalt for via fredningserstatningen.

Venlig hilsen

Naturpark Mølleåens Venner

Troels Brandt Hans Hjordt Hansen

Nordligt udsnit af plan vedrørende *Lov nr. 595 af 13/11 1940 om Stianlæg i Københavnsegnens grønne Områder*, hvor Folketinget gav ministeren for offentlige arbejder bemyndigelse til at erhverve de nødvendige arealer til gang og cykelstier efter en plan udarbejdet af statsministeren og ministeren for offentlige arbejder, og pålægge tilstødende arealer fredningsservitutter. Opnåedes mindelig overenskomst ikke, kunne ministeren lade foretage ekspropriation.

"Den intime landskabelige forbindelse mellem bygninger, park og sø" set fra søen og fra den offentlige sti langs søen fra øst. Alf Blume – Ingrid Juul Brandt.